

Коефіцієнт концентрації дорівнює 17,1 в.п., а коефіцієнт Джині 24,2 в.п. та свідчать про відносно рівномірний розподіл регіонів України за рівнем конкурентоспроможності та невисокій ступінь її концентрації щодо окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Коефіцієнт децильної диференціації складає 3,54 та свідчить, що рівень конкурентоспроможності 10% найрозвиненіших регіонів України в 3,5 рази вищий за рівень конкурентоспроможності 10% найменш розвинених регіонів, що також є відносно невисоким значення ступеня варіації ознаки, що досліджується.

Висновки і перспективи подальших розробок.

Для формування інтегрального показника конкурентоспроможності регіонів України слід у першу чергу орієнтуватися на оптимальний вибір та систематизацію системи одиничних параметрів (критеріїв), що найбільш повно та різнобічно характеризуватимуть конкурентоспроможність множини об'єктів – регіонів, що аналізуються, з урахуванням загальносвітових тенденцій у забезпеченні конкурентних переваг, а також на можливість отримання достовірної первинної інформації для здійснення розрахунків.

Перспективою подальших досліджень, на наш погляд, виступає вдосконалення запропонованої методики розрахунку інтегрального індексу регіональної конкурентоспроможності, на основі пошуку та включення нових індикаторів, що надасть можливість здійснення більш об'єктивного та повного аналізу для розробки дієвого механізму управління регіональною конкурентоспроможністю. Доцільним також вважається розрахунок запропонованих інтегральних показників в динаміці, що дозволить встановити тенденції та закономірності формування показників, виявити напрямки їх подальших змін та побудувати прогнози розвитку. Логічним продовженням досліджень є встановлення та аналіз взаємозв'язків між окремими субпоказниками та оцінка ступеня їх впливу на рівень регіональних конкурентних переваг, що досліджуються.

2.4. МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА РІВНЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Доцільність та необхідність застосування інтегральних показників для оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону обумовлюється тим, що рівень конкурентоспроможності є складним комплексним економічним показником, фактична оцінка якого залежить від напряму та інтенсивності протікання різних соціально-економічних процесів, дії багатьох факторів як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Отже, для адекватної та об'єктивної оцінки міжнародної конкурентоспроможності регіону необхідно застосовувати цілу сукупність показників. Ці показники можуть характеризувати конкурентні переваги регіонів, що аналізується, за різними аспектами їх формування та розвитку. Абсолютні значення цих показників можуть бути використані для поелементного аналізу окремих параметрів, якими характеризується функціонування регіону. Однак, порівняння конкурентних переваг регіонів з різним рівнем розвитку тільки на основі співставлення окремих параметрів розвитку їх соціально-економічного розвитку та рівня інтеграції в систему міжнародного поділу праці може дати неоднозначні результати та привести до невірних висновків. У зв'язку з цим виникає необхідність для вирішення проблеми оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності регіонів здійснити побудову певного інтегрального показника, який представляв би результат зведення сукупності значень різноаспектних параметрів регіонального розвитку, що формують рівень конкурентоспроможності регіонів, до єдиної величини (числа), що може визначатися як оцінка конкурентних переваг у регіональному розрізі.

Під такою інтегральною оцінкою рівня міжнародної конкурентоспроможності певного регіону будемо розуміти розрахунок єдиного показника, який надавав би узагальнюючу, комплексну, інтегральну характеристику конкурентних позицій регіонів у системі світогосподарських зв'язків в даний момент часу.

Розрахунок інтегрального показника та його подальший аналіз дозволяє:

- по-перше, визначити значення та місце регіонів у світовому економічному просторі
- по-друге, комплексно представити позиції регіону з урахуванням його переваг та недоліків, що з одного боку приносять, а з іншого перешкоджають зміцненню конкурентних позицій регіону,

- по-третє, оцінити рівень привабливості регіонів для сталого довгострокового розвитку,

- по-четверте, визначити механізми цільового впливу інституційних суб'єктів на різні складові (параметри) з метою підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів на потрібний рівень.

Важливим методичним питанням при побудові інтегральних показників є:

- по-перше, формування системи одиничних показників (параметрів), які б адекватно та повно описували рівень міжнародної конкурентоспроможності регіону, тобто формування структури самого інтегрального показника;

- по-друге, вибір форми самого інтегрального показника, який на основі побудованої системи одиничних показників надаватиме їх узагальнену оцінку.

При вирішенні першої проблеми в якості структурних елементів можуть розглядатися різні параметри соціально-економічного розвитку регіонів, що залежать від рівня використання потенціалу економічного розвитку регіону. Економічний потенціал регіону визначає здатність регіонального виробництва (підприємств, галузей, економіки регіону в цілому) забезпечувати сталий розвиток регіону; виробляти та реалізовувати на зовнішніх ринках у поточний період і в перспективі конкурентоспроможні товари та послуги за наявного рівня розвитку ринкових відносин, економічних та інституційних факторів. Отже, в свою чергу, реалізація і посилення економічного потенціалу регіону, зокрема зовнішньоекономічного, є вагомим чинником зміцнення регіональної конкурентоспроможності.

Щодо другої проблеми – проблеми вибору форми інтегрального показника, то найбільш широко в наукових дослідженнях при побудові узагальнюючих показників використовуються різні види середніх зважених величин: середня арифметична, геометрична, квадратична та деякі інші.

Для побудови інтегрального показника рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону введемо деякі відповідні позначення. Нехай маємо сукупність з m регіонів, рівень конкурентних позицій в системі світогосподарських зв'язків описується набором з n параметрів (одиничних показників), що за різними аспектами характеризують особливості формування а розвитку конкурентних переваг регіону. Позначимо їх через $X_i = (x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{ij}, \dots, x_{in})$, де i – індекс регіону, що аналізується ($i = \overline{1, m}$), j – індекс одиничного показника, що характеризує рівень регіональної конкурентоспроможності ($j = \overline{1, n}$), тобто x_{ij} представляє собою значення показника j для регіону i .

На основі проведеного аналізу було доведено, що міжнародна конкурентоспроможність регіону – це його здатність забезпечити високий рівень життя населення та прибутку власникам капіталу, а також ефективно використовувати наявний в регіоні економічний потенціал при виробництві товарів та послуг. У зв'язку з цим параметри регіональної конкурентоспроможності пропонується згрупувати за основними локальними потенціалами регіонального розвитку, зокрема природно-ресурсний, виробничий, соціально-економічний, демографічний, трудовий, інноваційно-

інвестиційний, інфраструктурний, зовнішньоекономічний та інтеграційний. Система одиничних параметрів, що формують субіндекси (відповідні потенціали), синтез яких утворює інтегральний показник рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону, представлена в таблиці.

Таблиця 3

**Структура інтегрального показника
рівня міжнародної конкурентоспроможності регіонів**

Субіндекси (потенціали)	Одиничні показники (параметри оцінки)	Характер впливу на інтегральний показник
1. Потенціал розвитку виробничої та невиробничої сфери (PP)	1.1. Природно-ресурсний потенціал (частка регіону в загальних земельних, водних та мінерально-сировинних ресурсах країни)	стимулятор
	1.2. Вартість основних фондів за галузями промисловості	стимулятор
	1.3. Ступінь зносу основних фондів промисловості	дестимулятор
	1.4. Кількість суб'єктів підприємництва у промисловому секторі, сільському господарстві, в сфері послуг	стимулятор
	1.5. Питома вага промисловості, сільського господарства, сфери послуг у валовій доданій вартості регіону	стимулятор
	1.6. Обсяги реалізованої промислової продукції, продукції сільського господарства й сфери послуг регіону (на одну особу)	стимулятор
2. Потенціал економічного розвитку регіону (EDP)	2.1. Валовий регіональний продукт на душу населення (ВРП)	стимулятор
	2.2. Наявні доходи населення на одну особу	стимулятор
	2.3. Витрати населення на одну особу	стимулятор
	2.4. Середньомісячна заробітна плата	стимулятор
	2.5. Купівельна спроможність доходів	стимулятор
	2.6. Темпи інфляції	дестимулятор
	2.7. Показник самодостатності регіону	дестимулятор
3. Демографічний потенціал (DP)	3.1. Середньорічна чисельність постійного населення	стимулятор
	3.2. Коефіцієнт смертності	дестимулятор
	3.3. Коефіцієнт народжуваності	стимулятор
	3.4. Міграційний приріст	стимулятор
4. Трудовий потенціал (LFP)	4.1. Рівень економічної активності	стимулятор
	4.2. Рівень зайнятості	стимулятор
	4.3. Коефіцієнт нерівномірності зайнятості за видами економічної діяльності	дестимулятор
	4.4. Рівень безробіття	дестимулятор
	4.5. Рівень попиту на робочу силу	стимулятор
	4.6. Чисельність осіб пенсійного віку	дестимулятор
	4.7. Індекс підвищення кваліфікації	стимулятор
5. Інноваційно-інвестиційний потенціал (ІП)	5.1. Наукоємність ВРП	стимулятор
	5.2. Інноваційна активність промислових підприємств регіону	стимулятор
	5.3. Експорт високотехнологічної продукції регіону	стимулятор

	<p>5.4. Розміри інвестування інноваційної діяльності</p> <p>5.5. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт</p> <p>5.6. Результативність НДДКР</p> <p>5.7. Інвестиції в основний капітал</p>	<p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p>
6. Інфраструктурний потенціал (ISP)	<p>6.1. Показники фінансово-кредитної інфраструктури регіону</p> <p>6.1.1. Кількість комерційних банків (або кількість філій банків на 1000 населення)</p> <p>6.1.2. Відношення депозитів в комерційних банках до валового регіонального продукту</p> <p>6.1.3. Обсяги наданих банками кредитів</p> <p>6.1.4. Капіталізація ринку акцій</p> <p>6.1.5. Оборот облігацій на фондових біржах.</p> <p>6.1.6. Рівень процентних ставок за депозитами</p> <p>6.1.7. Рівень процентних ставок за кредитами</p> <p>6.2. Показники транспортної інфраструктури регіону</p> <p>6.2.1. Транспортоємкість економіки регіону</p> <p>6.2.2. Стан шляхів сполучення (довжина шляхів сполучення, щільність шляхів сполучення, частка доріг з твердим покриттям, частка електрифікованих залізничних шляхів)</p> <p>6.2.3. Наявність об'єктів транспортної інфраструктури (число аеропортів, число морських портів)</p> <p>6.2.4. Пропускна спроможність об'єктів транспортної інфраструктури (пасажирообіг аеропортів, вантажопереробка морських портів)</p>	<p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>дестимулятор</p> <p>дестимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p>
7. Зовнішньо-економічний потенціал (IEDP)	<p>7.1. Обсяги експорту товарів та послуг</p> <p>7.2. Обсяги імпорту товарів та послуг</p> <p>7.3. Прямі іноземні інвестиції</p> <p>7.4. Прямі зарубіжні інвестиції</p> <p>7.5. Зовнішньоторговельна квота</p> <p>7.6. Індекс стану балансу</p>	<p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p>
8. Інтеграційний потенціал (IP)	<p>8.1. Експортна квота</p> <p>8.2. Імпортна квота</p> <p>8.3. Близькість до національного кордону</p> <p>8.4. Участь у транскордонних утвореннях</p> <p>8.5. Кількість спільних підприємств</p>	<p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p>
9. Екологічний потенціал (ECOP)	<p>9.1. Обсягів викидів</p> <p>9.2. Обсяги відходів</p> <p>9.3. Потужність очисних споруд</p> <p>9.4. Обсяги утилізації відходів</p>	<p>дестимулятор</p> <p>дестимулятор</p> <p>стимулятор</p> <p>стимулятор</p>

Нижче представлена змістовна оцінка ступеня та напрямку впливу зазначених індикаторів на рівень регіональної конкурентоспроможності.

1. Потенціал розвитку виробничої й невиробничої сфери регіону

1.1. Оцінка природно-ресурсного потенціалу (частка регіону в загальних земельних, водних та мінерально-сировинних ресурсах країни)

Природно-ресурсний потенціал характеризує сукупний сумарний обсяг природного багатства території. Наявність окремих видів природних ресурсів є передумовою формування господарського комплексу; надає переваги порівняно з іншими територіями; визначає галузеву структуру промисловості. На відміну від інших показників склад природно-ресурсного потенціалу регіону є майже незмінною величиною, тобто наявність або відсутність природних ресурсів, їх кількість й частка в загальнонаціональному обсязі формує попередні конкурентні переваги регіону.

1.2. Вартість основних фондів за галузями промисловості

Визначає рівень концентрації основних фондів у промисловості регіону (добувна, переробна, виробництво електроенергії, газу й води тощо). Надмірна концентрація основних фондів в будь-якій галузі свідчить про спеціалізацію регіону, в той час як рівномірний розподіл є ознакою диверсифікації економіки, що відповідно є більш сприятливим з точки зору мінімізації економічних ризиків, а отже посилює конкурентоспроможність регіону.

1.3. Ступінь зносу основних фондів промисловості

Виступає індикатором розвитку промисловості і показує на скільки промислове обладнання відпрацювало свій ресурс, а отже – вказує на необхідність додаткових інвестицій в його оновлення з метою збереження або збільшення існуючих обсягів виробництва.

1.4. Кількість суб'єктів підприємництва у промисловому секторі, сільському господарстві, в сфері послуг

Збільшення фактичної кількості суб'єктів підприємництва може свідчити про ефективність функціонування даних сфер економіки, проте для її підтвердження необхідно співвідносити темпи зростання кількості підприємств й обсягів виробництва товарів та послуг, як в абсолютному виразі, так й на одну особу в регіоні.

1.5. Питома вага промисловості, сільського господарства, сфери послуг у валовій доданій вартості регіону

Збільшення питомої ваги промисловості у ВДВ регіону вказує на масштаби розвитку промисловості й означає: підвищення рівня зайнятості населення за рахунок створення нових промислових підприємств чи активізації вже існуючих; збільшення обсягів виробництва й реалізації продукції, що відповідно сприяє підвищенню рівня соціально-економічного розвитку.

1.6. Обсяги реалізованої промислової продукції, продукції сільського господарства й сфери послуг регіону (на одну особу)

Характеризує рівень розвитку промисловості в цілому, свідчить про затребуваність продукції, її якість та конкурентоспроможність. Збільшення обсягів реалізованої промислової продукції на одну особу населення в регіоні є прямим показником розвитку економіки.

2. Потенціал економічного розвитку регіону

2.1. Валовий регіональний продукт на душу населення

На регіональному рівні є узагальнюючим показником, який характеризує рівень розвитку економіки регіону. В основу визначення цього показника покладено виробничий метод. ВРП регіону складається із суми валових доданих вартостей (ВДВ) усіх видів економічної діяльності, скоригований на величину непрямо вимірюваних послуг фінансового посередництва та податків за виключенням субсидій на продукти.

2.2. Наявні доходи населення на одну особу

Це максимальний обсяг доходів, які можуть бути використані домашніми господарствами на придбання споживчих товарів та оплату послуг. Вони включають заробітну плату, прибуток, змішаний дохід, сальдо доходів від власності, соціальні допомоги, інші одержані поточні трансферти за виключенням сплачених, зокрема поточних податків на доходи та майно. Зростання наявних доходів населення призводить до збільшення обсягів реалізації товарів та послуг, що в свою чергу є одним з основних показників економічного зростання території.

2.3. Витрати населення на одну особу

Витрати населення включають: витрати на придбання товарів та послуг; сплачені доходи від власності, поточні податки на доходи, майно тощо та інші поточні трансферти. Збільшення витрат свідчить про зростаючу купівельну спроможність населення, структура витрат та її зміни є індикаторами рівня якості життя населення.

2.4. Середньомісячна заробітна плата

Заробітна плата є первинним доходом домашніх господарств та являє собою винагороду у грошовій або натуральній формі, яка повинна бути виплачена роботодавцем найманому працівнику за роботу, виконану в звітному періоді. Рівень заробітної плати населення регіону напряму пов'язаний з купівельною спроможністю, а отже, її зростання збільшує товарообіг, стимулює виробництво товарів та послуг, що відповідно, підвищує конкурентоспроможність регіону.

2.5. Купівельна спроможність доходів

Показник характеризує кількість товарів і послуг, яке населення здатне придбати відповідно до наявних коштів і за тим рівнем цін на товари й послуги, що склався протягом року. У нашому випадку, ми розглядаємо купівельну спроможність населення як співвідношення доходів, використаних на споживання, і розміру прожиткового мінімуму. Даний показник показує, наскільки реальні споживчі витрати населення перевищують установлений прожитковий мінімум.

2.6. Темпи інфляції

Знецінення грошової маси в обігу супроводжується зростанням цін, зниженням купівельної спроможності доходів населення, знеціненням заощаджень та є індикатором посилення кризових явищ у розвитку економіки регіону.

2.7. Показник самодостатності регіону

Даний показник пропонується розглядати як середнє арифметичне двох складових: відношення дотаційних внесків до валового регіонального продукту та відношення державних дотацій до приватних інвестицій.

Перший показник враховує всі наявні державні кошти, які перераховуються в бюджети регіонів у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій й вказує на ступінь залежності

регіону від державної підтримки. Збільшення показника свідчить про послаблення можливостей території виконувати соціальні зобов'язання перед населенням.

Другий характеризує можливість регіону реалізовувати соціально-економічні проекти за рахунок залучення коштів приватних інвесторів, тобто самостійно. Отже, зростання частки державних дотацій по відношенню до інвестиційних коштів свідчить з одного боку про низьку зацікавленість приватного сектору у розбудові нових об'єктів виробничої або невиробничої сфери. З іншого боку – про необхідність розвитку соціальної інфраструктури, де держава традиційно є розробником інвестиційних проектів й основним їх реалізатором.

3. Демографічний потенціал розвитку регіону

3.1. Середньорічна чисельність постійного населення

Показник чисельності населення є загальною категорією, що, з одного боку, формує попит на вироблені товари, роботи та послуги, забезпечує відтворення виробничого процесу, з іншого – є основою формування фактору виробництва, а саме – праці у вигляді пропозиції робочої сили. Зростання населення в результаті зниження коефіцієнту смертності (показник 3.2) зазвичай означає високі темпи зростання робочої сили, оновлення її вікової структури.

3.2. Коефіцієнт смертності

Є індикатором рівня соціально-економічного розвитку регіону. Збільшення значення показника в динаміці (в умовах незначної зміни чисельності населення) є свідченням зниження рівня життя та захисту населення, уповільнення темпів економічного зростання. У довгостроковій перспективі високе значення коефіцієнту позначатиметься на обсягах пропозиції робочої сили та навантаженні на працездатне населення.

3.3. Коефіцієнт народжуваності

Збільшення коефіцієнту народжуваності відображає загальну тенденцію до економічного зростання регіону, зокрема, соціального рівня життя та захисту населення, підвищення його довіри до держави. Високе значення коефіцієнту у взаємозв'язку із позитивним міграційним зростанням (показник 3.4) на макрорівні позиціонують економіку регіону як привабливу з точки зору іноземного інвестування.

3.4. Міграційний приріст (темпи зростання (%) на 1000 осіб населення)

Міграція населення виступає механізмом досягнення відповідності між попитом на робочу силу та її пропозицією. Процеси міграції здійснюють безпосередній вплив на обсяги споживання та вироблення регіонального продукту. Негативний міграційний приріст свідчить про відсутність належних умов, зокрема для реалізації працездатним населенням своїх трудових здібностей; позитивний – навпаки, наявність зворотних процесів в економіці регіону і значні диспропорції регіонального розвитку.

4. Трудовий потенціал регіону

4.1. Рівень економічної активності

Рівень економічної активності (частка економічно активного населення у загальній чисельності населення віком 15-70 років) є показником загальної пропозиції робочої сили, що може використовуватися у створенні регіонального продукту. Значний відсоток економічно активного населення (та що більш важливо, зростання показника), як правило, є результатом високого рівня економічного розвитку регіону, соціального захисту населення та наявності умов для працевлаштування.

4.2. Рівень зайнятості

Характеризує стан використання трудових ресурсів та їх залучення до створення регіонального продукту. Збільшення значення показника у часі може свідчити про поліпшення умов для працевлаштування, створення додаткових робочих місць, диверсифікацію економіки регіону та загальне економічне зростання.

4.3. Коефіцієнт нерівномірності зайнятості за видами економічної діяльності

Характеризує пропорції розподілу трудового потенціалу за видами занять. Зміна показника у часі зі збереженням тенденції до його зростання або зниження за окремими видами діяльності характеризує наявність трансформацій у галузевій структурі економіці регіону. Крім того, високі темпи зростання рівня зайнятості за окремими видами занять у взаємозв'язку із структурою попиту на робочу силу свідчать про формування та перспективний розвиток найбільш привабливих з економічної точки зору видів діяльності для регіону.

4.4. Рівень безробіття

Є протилежним за змістом показнику рівня зайнятості. Високий рівень безробіття характеризує стан економічної системи регіону, що функціонує нижче своїх виробничих можливостей та як макроекономічна категорія свідчить про її низький рівень соціально-економічного розвитку. Збільшення показника впливає на купівельну спроможність населення, а відтак на структуру попиту на продукцію окремих галузей та в цілому динаміку відтворювальних процесів; позначається на обсягах пропозиції робочої сили та відповідно на її вартості.

4.5. Рівень попиту на робочу силу (співвідношення кількості вільних робочих місць і вакантних посад до кількості зайнятих, %)

Характеризує наявність додаткової потреби у трудових ресурсах. Низький рівень показника та його пропорційна зміна відповідно збільшенню/зменшенню обсягів виробництва (виконуваних робіт, наданих послуг) свідчить про відносну збалансованість попиту та пропозиції робочої сили. Значні зміни рівня попиту у динаміці (зі збереженням тенденції до його зростання або зменшення) можуть бути проявом по-перше, недостатності робочої сили певних категорій; по-друге, змін галузевих пріоритетів розвитку країни (регіону), що спонукає підприємства або підвищує їх зацікавленість спрямування ресурсів до найбільш перспективних видів діяльності.

4.6. Чисельність осіб пенсійного віку (на 1000 занятого населення працездатного віку або %)

Високий рівень показника характеризує додаткове навантаження на працездатне населення; звужує платіжну базу, результатом чого є зниження загальної купівельної спроможності населення; підвищує попит на робочу силу, що відповідно позначається на її вартості та у коротко- та середньостроковій перспективі здійснює вплив на можливості економічного зростання.

4.7. Індекс підвищення кваліфікації (% до загальної кількості працівників)

Якісний показник розвитку трудового потенціалу. По-перше, підвищення рівня кваліфікації забезпечує конкурентоспроможність працівника на ринку трудових ресурсів та можливості його працевлаштування на більш привабливих умовах. По-друге, збільшує ефективність використання трудових ресурсів та зростання продуктивності праці. По-третє, є проявом позитивних структурних зрушень в економіці країни (регіону) та формуванні галузей або видів діяльності, які потребують залучення спеціалістів більш високої кваліфікації.

5. Інноваційно-інвестиційний потенціал розвитку регіону

5.1. Частка валових внутрішніх витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР) у ВРП (наукоємність ВРП)

Найважливіша кількісна характеристика ступеню інноваційного розвитку регіону. Якщо витрати на НДДКР знаходяться на низькому рівні у ВРП, це свідчить про недофінансування сектору наукових досліджень та розробок в регіоні, що може негативно відобразитися на довгострокових економічних темпах росту та рівня життя населення, а також і на конкурентоспроможності регіону. Тенденції до зменшення цього показника свідчать про постійне зниження рівня використання результатів наукових досліджень, що пояснюється тим, що ставка робиться на дешеву робочу силу, використання надбань попередніх поколінь, на низькотехнологічні сектори виробництва і сировинні ресурси.

5.2. Інноваційна активність промислових підприємств регіону

Виступає індикатором інноваційного розвитку і показує питому вагу підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність та впроваджують інновації у загальній кількості підприємств регіону. Зростання цього показника свідчить про інтенсивність інноваційної діяльності підприємств, тобто про оновлення виробництва і технологій, виготовлення високоякісної продукції, що впливає на розвиток конкурентоспроможності.

5.3. Експорт високотехнологічної продукції регіону (вартісні обсяги або частку у загальних обсягах експорту регіону)

Обсяги експорту високотехнологічної продукції свідчать про зростання або уповільнення темпів розвитку процесів імпортозаміщення. Низький рівень цього показника свідчить про втрати конкурентоспроможності вітчизняної продукції як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, що не забезпечує економічне зростання у найближчій та довготривалій перспективі. При цьому якщо не покривається імпорт експортом високотехнологічної продукції, то це свідчить, про технологічну залежність виробництва від застарілих технологій.

5.4. Розміри інвестування інноваційної діяльності

Інноваційний розвиток потребує значних інвестиційних вкладень. Розміри інвестицій в науку, є одним з найважливіших показників науково-технічного потенціалу регіону та визначає рівень його конкурентоспроможності. Інтенсивність розвитку інноваційної системи, як фактору конкурентоспроможності регіону залежить як від рівня фінансування за рахунок вітчизняних фінансових ресурсів, так і від обсягів залучення інвестицій з-за кордону. Частка іноземних коштів у сукупних витратах на інноваційну діяльність свідчить про те, як залежить інноваційна система регіону від зовнішніх надходжень, тобто про розвиненість науково-технічного потенціалу регіону в аспекті міжнародного розподілу наукової праці.

5.5. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт

Характеризує результативність діяльності вітчизняної науково-технічної системи. При цьому спостерігається залежність темпів змін обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт від темпів змін ВРП. Якщо зростання обсягу виконаних наукових робіт має місце при зростанні реального ВРП, то це свідчить про позитивні тенденції в науково-технічній сфері регіону. Якщо зростаючий обсяг виконаних науково-технічних робіт спостерігається поряд зі спадною наукоємністю ВРП, то це об'єктивно відображає негативні процеси в інноваційному розвитку, а отже призводить до падіння рівня конкурентоспроможності регіону в цілому.

5.6. Результативність НДДКР

Результативність науково-технічної та інноваційної діяльності визначається якісним складом науки (кількість організації, які виконують наукові дослідження й розробки; чисельність науковців; чисельність докторів та кандидатів наук в економіці України; показники міграції висококваліфікованих працівників). Зменшення в кількості спеціалістів, які виконували науково-технічні роботи докторів і кандидатів наук частково пояснює зменшення обсягу науково-технічних робіт, виконаних власними силами. Також чисельність спеціалістів, які виконують наукові дослідження й розробки свідчить про високий науковий потенціал регіону, що в свою чергу впливає на підвищення конкурентоспроможності регіону

5.7. Інвестиції в основний капітал

Виступають індикатором економічного зростання регіону. Зростання обсягів інвестицій в основний капітал позитивно впливають на розвиток регіональної економіки, сприяють зростанню промислового виробництва, виробництва високоякісних товарів, конкурентоспроможної продукції та поліпшення добробуту населення. Зростання інвестування забезпечує можливість оновлення технічної бази виробництва в регіоні і використання сучасних ресурсозберігаючих, екологічно безпечних та високоефективних технологій. Зростання обсягу інвестицій призводить до прискорення відтворювальних процесів і тим самим прискорює розвиток конкурентоспроможності регіональної економіки.

6. Інфраструктурний потенціал регіону

6.1. Показники фінансово-кредитної інфраструктури регіону

6.1.1. Кількість комерційних банків (або кількість філій банків на 1000 населення)

Визначає рівень конкуренції у банківському секторі, а відтак – вартість та якість надання фінансових послуг, що є показником конкурентоспроможності регіонального фінансового ринку. З іншого боку, зростання кількості філій банків у регіоні свідчить про кращий доступ суб'єктів господарювання до банківських продуктів на основі зниження витрат на банківське обслуговування, що покращує фінансові результати діяльності підприємств.

6.1.2. Відношення депозитів в комерційних банках до валового регіонального продукту

Розмір депозитів є одним з показників, що віддзеркалює рівень заощадження в економіці регіону, а отже – визначає потенційні можливості інвестування та кредитування підприємств. При цьому більш важливим з точки зору фінансування довгострокових інвестиційних проектів є зростання показника довгострокових банківських внесків.

6.1.3. Обсяги наданих банками кредитів

Виступають індикатором рівня кредитування регіональної економіки і показують, наскільки підприємства регіону забезпечені коштами з зовнішніх джерел для розширення діяльності. Зростання обсягів наданих кредитів означає підвищення рівня забезпечення підприємств достатнім обсягом ресурсів для здійснення довгострокових інвестиційних проектів, модернізації виробництва, підвищення якості продукції.

6.1.4. Капіталізація ринку акцій

Показує масштаби акціонерної форми власності у регіоні як найбільш ефективної організаційно-правової форми ведення бізнесу з точки зору можливостей залучення капіталу. Підвищення рівня капіталізації регіонального фондового ринку свідчить про потенційне зростання обсягів фінансування підприємств акціонерної форми власності.

6.1.5. *Оборот облігацій на фондових біржах.*

З одного боку, характеризує рівень сек'юритизації ринку позикового капіталу регіону і масштаби залучення підприємствами коштів із зовнішніх джерел, які оптимізують структуру капіталу і підвищують рентабельність використання власних ресурсів. З іншого боку, визначає можливості розширення та диверсифікації фінансових інвестицій підприємств як джерела отримання прибутку.

6.1.6. *Рівень процентних ставок за депозитами*

Визначає привабливість вкладання у комерційні банки коштів фізичних та юридичних осіб і виступає чинником, що впливає на обсяги залучених банками депозитів (тобто прямо впливає на чинник 6.1.2). Крім того, зростання депозитної процентної ставки підвищує зацікавленість підприємств у здійсненні фінансових інвестицій, які є додатковим джерелом отримання прибутку.

6.1.7. *Рівень процентних ставок за кредитами*

Визначає рівень доступності кредитних ресурсів для суб'єктів господарювання регіону. Підвищення процентних ставок за кредитами призводить до згортання кредитування, стримування інвестування коштів, гальмування оновлення та реструктуризації виробництва. Для виробників регіонального продукту це призведе до виходу на сегменти ринку з жорсткою ціновою конкуренцією, вузьким попитом, низькою прибутковістю. У підсумку підвищення кредитних ставок викликає уповільнення темпів економічного зростання регіону. При зниженні кредитного проценту відбувається зменшення витрат виробництва, підвищення віддачі на капітал, що слугуватиме потужним стимулом до інвестування. У підсумку це сприятиме освоєнню потенційних конкурентних переваг та закріпленню регіональних виробників на зовнішніх і внутрішніх ринках.

6.2. Показники транспортної інфраструктури регіону

6.2.1. *Транспортна ємність економіки регіону*

Транспортна ємність економіки регіону визначається співвідношенням між обсягами перевезень та обсягами виробництва та характеризує вплив транспортної складової на вартість створюваного валового продукту, залежність динаміки ВРП від інтенсивності роботи підприємств транспортного комплексу. Зниження транспортної ємності є свідченням підвищення ефективності функціонування транспортного комплексу та зниження питомої ваги транспортних витрат в ціні готової продукції. Це дозволяє підвищити конкурентоспроможність і ефективність галузей економіки регіону, забезпечити зростання підприємницької та ділової активності, що безпосередньо впливають на якість життя та рівень соціальної активності населення.

6.2.2. *Стан шляхів сполучення (довжина шляхів сполучення, щільність шляхів сполучення, частка доріг з твердим покриттям, частка електрифікованих залізничних шляхів)*

Рівень забезпеченості транспортними шляхами сполучення є вагомим чинником реалізації виробничого потенціалу регіону, зростання рівня мобільності населення, задоволення потреб населення в переміщеннях. Покращення техніко-технологічних характеристик шляхів сполучення, зокрема зростання частки доріг з твердим покриттям, частки електрифікованих залізничних шляхів, сприяє зниженню витрат в процесах транспортування, що безпосередньо впливає на рівень конкурентоспроможності підприємств, як транспортних, так і виробничих.

Зростання щільності покриття транспортними шляхами підвищує рівень доступності транспортних послуг населенню, що в свою чергу є вагомим індикатором рівня якості життя населення.

6.2.3. *Наявність об'єктів транспортної інфраструктури (число аеропортів, число морських портів)*

Наявність сучасних і ефективно функціонуючих об'єктів транспортної інфраструктури (аеропорти, морські порти, річкові порти, транспортні вузли, термінали тощо) забезпечує прискорення товароруху, сприяє зниженню транспортних витрат в економіці регіону, забезпечує розвиток міжрегіональних зв'язків та формування єдиного транспортного простору.

6.2.4. *Пропускна спроможність об'єктів транспортної інфраструктури (пасажирообіг аеропортів, вантажопереробка морських портів)*

Пропускна спроможність об'єктів інфраструктури визначає можливості перевізників надавати транспортні послуги, її зростання призводить до збільшення обсягів перевезень вантажів та пасажирів та створює передумови до можливого економічного зростання.

7. Зовнішньоекономічний потенціал регіону

7.1. *Обсяги експорту товарів та послуг*

Показує обсяги товарів та послуг, що регіон реалізує за межами країни. Збільшення цього показника в динаміці, свідчить про належний науково-промисловий потенціал регіону та достатній рівень конкурентоспроможності товарів та послуг, що виробляються на його території. Рівень експорту залежить не лише від здатності регіону конкурувати на світовому ринку, а й від його потреб в імпорті, оскільки доходи від експорту мають покривати витрати на імпорт.

7.2. *Обсяги імпорту товарів та послуг*

Характеризує рівень залежності регіону від світового господарства, тобто характеризує потребу в товарах та послугах, які не виробляються в даному регіоні, або виробництво яких у цьому регіоні є неефективним.

7.3. *Прямі іноземні інвестиції (ПІІ)*

Обсяги ПІІ, доцільність галузевого та територіального розміщення, мають значний вплив на підвищення економічної активності населення, створенню нових робочих місць, а інколи цілих виробничих галузей регіону, що в кінцевому варіанті визначає структуру його економіки та формує його політику. Залучення коштів іноземних інвесторів сприяє активізації інвестиційного процесу, впровадженню нових технологій, використанню передового зарубіжного досвіду, розвитку малого і середнього бізнесу, зростанню інвестиційного потенціалу регіону та ін.

7.4. *Прямі зарубіжні інвестиції (ПЗІ)*

Експорт підприємницького капіталу здійснюється в основному шляхом створення монополіями філій або дочірніх підприємств за кордоном, у тому числі у формі спільних підприємств за участю національного капіталу. Сучасна світова економіка не може успішно розвиватися без іноземних інвестицій. Багато країн світу активно інвестують свої засоби в економіку інших країн, одержуючи визначений дохід і розвиваючи окремі галузі народного господарства цих країн. Таким чином, обсяги прямих зарубіжних інвестицій регіону свідчать про належний рівень розвитку технологій в регіоні, наявність переваг в кваліфікації робочої сили, в рекламі, що відбиває накопичений досвід міжнародного маркетингу, про обсяги виробництва регіону на внутрішній ринок, ступінь концентрації виробництва, доступ до природних ресурсів та забезпеченість підприємницьких структур регіону у фінансах.

7.5. Зовнішньоторговельна квота

Показує питому вагу зовнішнього товарообігу у створеному валовому продукті даного регіону та свідчить про реальну відкритість (й водночас залежність) економіки регіону у зіставленні з його економічним потенціалом.

7.6. Індекс стану балансу

Абсолютні розміри сальдо торговельного балансу, балансу послуг або балансу з поточних операцій дають можливість лише ранжувати регіони за цим показником. Зіставляти ж розміри сальдо по регіонах некоректно через те, що вони мають різні економічні та експортні потенціали. В цьому випадку доречно використовувати індекс стану балансу, який ще називають індексом (коефіцієнтом) покриття експортом імпорту, що є індикатором ефективності зовнішньоторговельної діяльності регіону та визначає рівень конкурентоспроможності регіону на світових ринках.

8. Інтеграційний потенціал (потенціал участі регіону в системі міжнародного поділу праці)

8.1. Експортна квота

Показник є відношенням обсягів експорту до валового регіонального продукту та свідчить про рівень відкритості економіки регіону, характеризуючи рівень участі в системі міжнародного поділу праці.

8.2. Імпортна квота

Показник є відношенням обсягів імпорту до валового регіонального продукту та свідчить про рівень імпортової залежності економіки регіону, характеризуючи рівень імпортозаміщення в обсягах виробництва та споживання.

8.3. Близькість до національного кордону

Наявність на території регіону прикордонних пунктів збільшує його переваги щодо участі в системі міжнародного поділу праці, надає регіону гео економічні переваги з точки зору можливостей залучення до різних форм транскордонного співробітництва.

8.4. Участь у транскордонних утвореннях

Основною метою транскордонного співробітництва є забезпечення високого життєвого рівня населення прикордонних територій шляхом вирішення спільних проблем об'єднаними зусиллями, зокрема залучення та ефективного використання фінансових ресурсів. В умовах інтеграційних процесів роль транскордонного співробітництва визначається можливістю прискорення процесів вирівнювання якості життя населення прикордонних територій, щонайменше, до середньоєвропейського рівня, та досягнення вільного руху товарів, людей і капіталів через кордон до повної інтегрованості простору. Отже, механізми транскордонного співробітництва можуть розглядатися як напрям підвищення конкурентоспроможності регіонів, виступаючи необхідним каталізатором активізації внутрішнього потенціалу регіонів та додатковим фактором забезпечення стійкого, стратегічно орієнтованого регіонального розвитку.

8.5. Кількість спільних підприємств

Спільні підприємства (СП) виступають однією з форм залучення іноземного капіталу в економіку регіону. СП є однією з найпрогресивніших комплексних форм довготермінового економічного, науково-технічного співробітництва, що ґрунтується на об'єднанні спільних інтересів, капіталів, раціоналізаторських пропозицій, маркетингових досліджень вітчизняних та іноземних підприємств та доповнює торговельно-економічні відносини. СП для економіки регіону забезпечують можливість надходження сучасного

управлінського досвіду, технологій та ноу-хау, потенційні можливості досягнення таких витрат та якості продукції, за яких вона буде конкурентоспроможною на світових ринках.

9. Показники екологічного стану розвитку регіону

9.1. Обсягів викидів

Характеризує обсяги надходжень в атмосферне повітря забруднюючих речовин або суміші таких речовин, що погіршує екологічну ситуацію в регіоні. Сприятлива екологічна ситуація робить регіон привабливим як для розміщення нових промислових об'єктів, так і для проживання населення, отже більш конкурентоспроможним.

Конкурентоспроможність економіки регіону повинна бути спрямована на створення екологічно чистих умов проживання нації та споживання екологічно чистих товарів. Забруднення природного середовища одним чи декількома суб'єктами негативно впливає на всі інші суб'єкти економіки, що розташовані у зоні дії забруднювачів. Екологічний фактор визначає напрямки розвитку господарської діяльності регіону, її ефективність та конкурентоспроможність території. У той же час екологічний фактор лімітує економічний розвиток, чим знижує конкурентоспроможність регіону.

9.2. Обсяги відходів

Відходами є будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворюються в процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості та не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення. Небезпечні відходиможуть створити значну небезпеку для навколишнього природного середовища і здоров'я населення регіону.

9.3. Потужність очисних споруд

Показник є фактором розв'язання екологічних проблем, пов'язаних з суттєвим промисловим навантаженням на природне середовище. Кількість та потужність очисних споруд, що розміщуються в регіону дозволяють покращити його екологічний імідж.

9.4. Обсяги утилізації відходів

Одним з аспектів створення управлінської екологічної інфраструктура, що спрямована на формування позитивного екологічного іміджу регіону, є розробка системи дій, спрямованих на запобігання утворенню відходів, їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізацію, видалення, знешкодження і захоронення, включаючи контроль за цими операціями та нагляд за місцями видалення. Утилізація відходів – це процес використання відходів як вторинних матеріальних чи енергетичних ресурсів.

Проведені одиничні показники системи, як правило, є різнойменними, то об'єднання їх в інтегральну оцінку передбачає спочатку їх стандартизацію, тобто приведення до одного виду. При стандартизації індивідуальні значення одиничних показників замінюються рангами, балами, відносними величинами, стандартними відхиленнями тощо.

Найбільш простим способом стандартизації є заміна індивідуальних значень множини показників i -го елемента сукупності x_{ij} відносними величинами P_{ij} . Ці величини розраховуються співвідношенням індивідуальних значень одиничного показника до якогось базового значення одиничного показника j . В якості такого базового значення можуть використовуватися, наприклад, середні значення показника за сукупністю, мінімальне або максимальне значення показника або еталонне (нормативне) значення:

$$P_{ij} = \frac{x_{ij}}{\bar{x}_{ij}} \quad \text{або} \quad P_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_{j,st}} \quad \text{або} \quad P_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_{j,\min}}, \quad (10)$$

де x_{ij} - значення одиничного показника j для регіону i ,

\bar{x}_{ij} , $x_{j,\min}$, $x_{j,st}$ - відповідно середнє, мінімальне та еталонне значення одиничного показника j для регіону i .

Ще одним з поширених способів стандартизації є такий, що передбачає виділення максимального та мінімального значень кожного з одиничних параметрів, що досліджуються. При цьому стандартизовані оцінки можуть розраховуватися таким чином:

$$P_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (11)$$

в тому випадку, якщо збільшення величини параметру, що розглядається, повинно призводити до збільшення самого інтегрального показника;

$$P_{ij} = \frac{x_{\max} - x_{ij}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (12)$$

якщо навпаки при збільшенні величини одиничного параметру підсумкова інтегральна оцінка повинна зменшуватися.

При цьому слід зазначити, що значення розрахованих стандартизованих оцінок знаходяться в межах $[0;1]$.

Очевидно, що окремі одиничні показники, що описують різні аспекти формування конкурентних позицій регіону в системі світового господарства, не в однаковій мірі впливають на рівень його міжнародної конкурентоспроможності, як наслідок, при побудові інтегрального показника оцінки важко визначити значимість кожного з виділених одиничних показників, а також напрямок його впливу на величину загального інтегрального показника. В наукових дослідженнях вагові коефіцієнти визначаються експертним шляхом. При цьому чим вище вплив одиничного параметру на узагальнюючу оцінку, тим більше значення вагового коефіцієнту α_{ij} . Ураховуючи це, в загальному вигляді інтегральний показник рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону ($IIRIC_i$) можна записати таким чином:

$$IIRIC_i = F(\alpha_{i1}P_{i1}, \alpha_{i2}P_{i2}, \dots, \alpha_{in}P_{in}) \quad (13)$$

де F – деяка скалярна функція.

Представлення показника рівня розвитку національної транспортної системи у вигляді (13) дозволяє звести задачу побудови інтегрального показника до підбору конкретного виду функції F .

У найпростішому випадку при виборі форми інтегрального показника може бути використана середня арифметична зважена, яка з урахуванням введених вище позначок може бути записана у вигляді:

$$IIRIC_i = \sum_{j=1}^n P_{ij} * \alpha_{ij} \quad (14)$$

Аналіз практичного застосування різних видів середніх при побудові інтегральних показників свідчить, що у випадку, коли монотонне збільшення окремого параметру (одиночного показника) об'єкту, що розглядається, призводить до покращення його стану та узагальнюючий інтегральний показник цього стану треба максимізувати, в якості форми показника доцільно розглядати середній зважений геометричний показник, який може бути записаний у вигляді:

$$IIRIC_i = \prod_{j=1}^n (P_{ij})^{\alpha_j} \quad (15)$$

При цьому $\alpha_j \geq 0$ і $\sum_{j=1}^n \alpha_j = 1$.

З іншого боку, якщо покращення стану об'єкту, що аналізується, є результатом монотонного зменшення його окремих одиничних показників і слід мінімізувати деякий узагальнюючий критерій, то для їх інтегральної оцінки необхідно використовувати середній зважений квадратичний показник:

$$IIRIC_i = \sqrt{\sum_{j=1}^n \alpha_j P_{ij}^2} \quad (16)$$

Своєю строгістю та високим рівнем математичної обґрунтованості серед методів вибору виду функції $F(\alpha_{i1}P_{i1}, \alpha_{i2}P_{i2}, \dots, \alpha_{in}P_{in})$ виділяється аксіоматичний підхід, який в теорії індексів був запропонований широко відомим статистиком І.Фішером та який може бути використаний для обґрунтування вибору форми інтегрального узагальнюючого показника оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону.

В рамках аксіоматичного підходу формулюються чотири аксіоми, яким повинен задовольняти індекс G_n у вигляді деякої функції Φ . Якщо представити ці аксіоми з використанням запропонованих умовних позначок ($X = (x_1, x_2, \dots, x_n)$ - вихідні значення одиничних показників, $X^0 = (x_1^0, x_2^0, \dots, x_n^0)$ - базові (еталонні, середні, максимальні чи мінімальні) значення параметрів), то вони є такими:

A1. Аксіома монотонності: $\Phi(\bar{x}^0, x) > \Phi(x^0, x) > \Phi(x^0, \bar{x})$. Якщо $\bar{x}^0 \leq x^0$ та $x \geq \bar{x}$, $\bar{x}^0 \neq x^0$, $x \neq \bar{x}$

A 2. Аксіома додатної лінійної однорідності: $\Phi(x^0, \lambda x) = \lambda \Phi(x^0, x)$, при $\lambda > 0$

A3. Аксіома ідентичності: $\Phi(x^0, x^0) = 1$

A4. Аксіома мультиплікативності: $\Phi(\mu_1 x_1^0, \dots, \mu_n x_n^0, \lambda_1 x_1, \dots, \lambda_n x_n) = f(\mu_1, \dots, \mu_n, \lambda_1, \dots, \lambda_n) \Phi(x^0, x)$, при $\mu_i > 0$, $\lambda_i > 0$ ($i = \overline{1; n}$), за умови що f – додатна функція, $f(1, \dots, 1, \dots, 1) = 1$.

Показано, що якщо функція задовольняє аксіомам A1-A4, то вона може бути лише середньою геометричною зваженою.

Отже, за умови, що функція $IIRIC_i = F(\alpha_{i1}P_{i1}, \alpha_{i2}P_{i2}, \dots, \alpha_{in}P_{in})$ інтегральної оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону задовольняє вказаним аксіомам, то єдиною вірною формою такого показника є геометрична зважена. З цією метою наведемо змістовну інтерпретацію вказаних аксіом стосовно інтегрального показника рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону.

Зміст аксіоми A1 полягає в наступному:

- якщо за базові параметри, що характеризують особливості формування конкурентних переваг регіону прийняти ті, що мають найменші значення за сукупністю регіонів, що аналізуються (це відображається нерівністю $\bar{x}_0 \leq x_0$), то величина інтегрального показника рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону при цьому повинна зростати, тобто справедливо співвідношення $F(\bar{x}_0, x) > F(x_0, x)$;

- регіон, що характеризується більш високими показниками соціально-економічного розвитку відносно інших регіонів ($x \geq \bar{x}$), завжди має більш високий інтегральний показник рівня конкурентоспроможності, тобто $F(x_0, x) > F(x_0, \bar{x})$.

Аксіома A2 означає, що збільшення значень параметрів міжнародної конкурентоспроможності регіону в λ раз повинно привести до зростання інтегрального показника її рівня також в λ раз.

Аксіома ідентичності A3 відображає ситуацію, коли параметри конкурентоспроможності регіону, що аналізується, співпадають із значеннями аналогічних параметрів, прийнятих в якості базових. В цьому випадку очевидно, що інтегральний показник рівня міжнародної конкурентоспроможності цього регіону повинен дорівнювати одиниці.

Змістовна інтерпретація аксіоми мультиплікативності A4 не така очевидна, як аксіом A1-A3. Її сутність полягає у наступному: якщо кожен з параметрів конкурентоспроможності регіону, що аналізується, а також кожен зі значень параметрів, прийнятих за базові, будуть збільшені в λ_i та μ_i раз ($i = \overline{1;n}$), то нове значення інтегрального показника рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону може бути отримано шляхом множення його попередньої величини на деяку функцію λ_i та μ_i $f(\mu_1, \dots, \mu_n, \lambda_1, \dots, \lambda_n)$, тобто $F(\mu_1 x_1^0, \dots, \mu_n x_n^0, \lambda_1 x_1, \dots, \lambda_n x_n) = f(\mu_1, \dots, \mu_n, \lambda_1, \dots, \lambda_n) F(x^0, x)$, за умови що $f(1, \dots, 1, \dots, 1) = 1$, тобто якщо базові параметри та параметри конкурентоспроможності регіону, що аналізується, не змінюються, тобто якщо всі $\lambda_i = 1$ та $\mu_i = 1$, то не повинно змінюватися і значення показника рівня міжнародної конкурентоспроможності $f(1, \dots, 1, \dots, 1) = 1$.

Таким чином, з вищевикладеного витікає, що інтегральний показник рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону задовольняє чотирьом наведеним аксіомам, отже, на основі положень економіко-математичної теорії індексів можна зробити висновок, що в якості функції F такого інтегрального показника необхідно використовувати зважену середню геометричну:

$$IIRIC_i = \prod_{j=1}^n \left(\frac{x_{ij}}{\bar{x}_{ij}} \right)^{\alpha_j} \quad (17)$$

При цьому $\alpha_j \geq 0$ і $\sum_{j=1}^n \alpha_{ij} = 1$.

З (17) очевидно, що чим більше величина співвідношень значень параметрів конкурентоспроможності регіону, що досліджується, порівняно середніх значень цих

параметрів, тим більш високий рівень міжнародної конкурентоспроможності матиме регіон.

При оцінці рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону може виникнути ситуація, коли розвиток певного регіону не може бути охарактеризований за якимось параметром і відповідно його значення дорівнює нулю ($x_i = 0$). В цьому випадку, якщо використовувати для оцінки інтегрального показника рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону середню геометричну зважену (17) при розрахунку стандартизованих оцінок (11)-(12), то цей показник $IIRIC_i$ прийме нульове значення. Зрозуміло, що таку поведінку показника рівня міжнародної конкурентоспроможності у формі (17) неможна розглядати адекватною ситуації, що розглядається. Як наслідок, в даному випадку необхідно в якості інтегрального показника рівня міжнародної конкурентоспроможності використовувати таку функцію F в співвідношенні (17), яка при відсутності деяких параметрів x_i в нуль не оберталася. Цій вимозі відповідає середній арифметичний зважений показник (14). Однак, він, як було доведено вище, не є найкращою формою узагальнюючого показника.

В цьому випадку можна запропонувати модифікацію стандартизованих оцінок (11)-(12), за яких вони не прийматимуть нульових значень:

$$P_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}} + 1 \quad (18)$$

$$P_{ij} = \frac{x_{\max} - x_{ij}}{x_{\max} - x_{\min}} + 1 \quad (19)$$

Такий підхід до розрахунку стандартизованих оцінок дозволить застосовувати найкращу форму інтегрального показника, а саме середню геометричну зважену. При цьому слід зазначити, що значення розрахованих стандартизованих оцінок знаходяться в межах [1;2]. Отже, інтегральна оцінка рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону прийматиме значення в межах від 1 до 2, при чому чим ближче значення цієї оцінки до 2, тим вищий рівень конкурентоспроможності матиме даний регіон.

Таким чином, виходячи з системи одиничних індикаторів, представлених в таблиці, для інтегральної оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності регіонів доцільно використовувати таку формулу розрахунку:

$$IIRIC = \sqrt[9]{I_{PP} \cdot I_{EDP} \cdot I_{DP} \cdot I_{LFP} \cdot I_{IP} \cdot I_{ISP} \cdot I_{IEDP} \cdot I_{IP} \cdot I_{EcoP}} \quad (20)$$

Де $IIRIC$ - інтегральний показник оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону;

I_{PP} - індекс потенціалу розвитку виробничої та невиробничої сфери регіону;

I_{EDP} - індекс економічного потенціалу розвитку регіону;

- I_{DP} - індекс демографічного потенціалу регіону;
- I_{LFP} - індекс трудового потенціалу регіону;
- I_{IIP} - індекс інноваційно-інвестиційного потенціалу регіону;
- I_{ISP} - індекс інфраструктурного потенціалу регіону;
- I_{IEDP} - індекс зовнішньоекономічного потенціалу регіону;
- I_{IP} - індекс інтеграційного потенціалу регіону;
- I_{EcoP} - індекс екологічного потенціалу регіону.

Кожен з представлених субіндексів, що утворюють *IIRIC*, в свою чергу є синтетичним показником, що є середньою геометричною зваженою з стандартизованих оцінок (18)-(19) одиничних показників, систематизованих в таблиці.

Таким чином, запропонована методика дозволяє:

- отримати узагальнюючу комплексну оцінку рівня міжнародної конкурентоспроможності на основі врахування різних аспектів формування конкурентних переваг;
- запропонований інтегральний індекс рівня міжнародної конкурентоспроможності скомпільовано з субіндексів, що є інтегральною оцінкою різних локальних потенціалів розвитку регіонів, зокрема виробничого, економічного, демографічного, трудового, інноваційно-інвестиційного, інфраструктурного, зовнішньоекономічного, інтеграційного та екологічного, що з різних аспектів відображають здатність економічної системи регіону до забезпечення високого рівня життя населення;
- використання інтегральних оцінок дозволяє вирішувати питання порівняльного аналізу конкурентоспроможності регіонів, на основі якого можна проводити ранжування регіонів за рівнем їх конкурентних переваг, а також дозволяє виділити слабкі та сильні сторони в формуванні міжнародної конкурентоспроможності регіонів;
- розрахунок інтегральних показників у динаміці дозволяє простежити еволюцію фактичного стану та рівня розвитку міжнародної конкурентоспроможності регіонів та виявити закономірності цієї еволюції;
- перевага даної методики інтегральної оцінки конкурентоспроможності регіону полягає у тому, що для розрахунку індикаторів (складових індексу конкурентоспроможності регіону) використовуються дані офіційних статистичних звітів, що знаходяться у відкритому доступі, зокрема на інтернет-ресурсах. Це робить застосування даної методики можливим для широкого кола користувачів, зокрема органів державного управління, науковців та представників бізнес-середовища.

2.5. ОЦІНКА ВПЛИВУ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА РІВЕНЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН НАФТА

Сучасний розвиток системи світових господарських зв'язків значною мірою визначається інтеграційними процесами, які інтенсивно розвиваються у всіх регіонах й обумовлені тим, що проблеми економічної взаємодії, які не вдається врегулювати на глобальному рівні, все частіше вирішуються в рамках регіональної інтеграції. Розвиток

Підрозділ 2.3.

1. Коломак Е. А. Анализ факторов конкурентоспособности региона / Е.А. Коломак // Регион: экономика и социология. – 2009. – №3. – С. 87–115.
2. Лук'яненко Д. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку : Монографія : У 2 т. / Д. Лук'яненко, А. Поручник, Л. Антонюк та ін. – К.: КНЕУ, 2006. – Т. 2. – 592 с.
3. Куковський О.Г. Оцінка рівня конкурентоспроможності регіону / О.Г. Куковський, В.А. Познаховський // Національний університет водного господарства та природокористування. – 2011. – Вип.1(53). Серія «Економіка». – С. 108-113.
4. Булатова О.В. Визначення регіонів у міжнародній економіці: теоретико методологічний підхід / О.В. Булатова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 3, Т.2. – С. 94-97.
5. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер; [пер. с англ.; под ред. В. Щетинина] – М.:Международные отношения, 1993. – 896 с.
6. Шеховцева Л.С. Экономические проблемы регионов и отраслевых комплексов / Л.С. Шеховцева // Евразийский международный научно-аналитический журнал. Проблемы современной экономики. – № 3(23). – 2007.
7. Панкрухин А.П. Территориальный маркетинг / А.П. Панкрухин // Маркетинг в России и за рубежом. – 1999. – № 5. – С. 99 – 122.
8. Фатхудинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. / Р.А. Фатхудинов. – М.: ИНФРА, 2000. – 312 с.
9. Беззубченко О.А. Методы оценки конкурентоспособности региона / О.А. Беззубченко // Наука, культура, образование: материалы научно-практической конференции, посвященной 21-ой годовщине Комратского государственного университета. - Комрат:КГУ, 2012. – с.8 -13.
10. Єріна А.М. Статистичне моделювання та прогнозування: [навчальний посібник] / А.М.Єріна. – К.:КНЕУ, 2001. – 170 с.
11. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в эконометрическом моделировании / В. Плюта. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 175 с.
12. Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика: [монография] / А.Н Тищенко [идр.]. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2005. – 176с.

Підрозділ 2.4.

1. Хватов Ю.Ю. Сравнительный анализ международных рейтингов конкурентоспособности стран / Ю.Ю. Хватов // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2012. - № 1 (5). - Том 2. – С. 390-398.
2. Financial Sector Assessment Program. – IMF. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.imf.org/external/NP/fsap/fssa.aspx>.
3. Financial Sector Development Indicators: Comprehensive assessment through enhanced information capacity. - The World Bank, Financial Sector Operations and Policy. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/about/world-development-indicators-data/financial-sector>.
4. Financial Soundness Indicators. – IMF. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://fsi.imf.org/>
5. IMD World Competitiveness Yearbook. – International Institute for Management Development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>.

6. The Financial Development Report. – WEF. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до звіту: <http://www.weforum.org/reports/financial-development-report>.

7. TheGlobalCompetitivenessReport. – WEF. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до звіту: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report>.

Підрозділ 2.5.

1. Булатова О.В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів: [монографія] / Олена Валеріївна Булатова. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – 386 с.

2. Галіуліна А.Л. Сутність та принципи процесів міжнародної економічної глобалізації та інтеграції: [Електронний ресурс] / А.Л. Галіуліна. – Режим доступу до статті: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2012_2/082.pdf

3. Гудима Р.Р. Новітні підходи до визначення поняття «регіон» та окремих концепцій його розвитку: [Електронний ресурс] / Р.Р. Гудима. – Режим доступу до статті: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nvbdfa/2011_1/hudyma.pdf

4. Гурова И.П. Измерение глобальной и региональной торговой интеграции / И.П. Гурова // Евразийская экономическая интеграция. – 2009. - №3(4). – С.60-73.

5. Деркач Т.В. Особливості економічної інтеграції країн-членів НАФТА: [Електронний ресурс] / Т. В. Деркач. – Режим доступу до статті: http://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/2010_4/4_5.pdf

6. Козак Ю.Г. Міжнародна економіка: [Навчальний посібник] / Ю.Г. Козак, Д.Г. Лук'яненко, Ю.В. Макогон та ін. - Київ: Центр навчальної літератури, 2004, - 672 с.

7. Козик В.В. Міжнародні економічні відносини: [Навч. посіб.] / В.В. Козик, Л.А. Панкова, Н.Б. Даниленко. – К.: Знання-прес, 2002. – 406 с.

8. Лук'яненко Д.Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: [Електронний ресурс] / Д.Г. Лук'яненко. – К.: КНЕУ, 2005. – 204 с. – Режим доступу до матеріалу: <http://library.if.ua/books/121.html>

9. Місяць Т. Інтеграційні процеси в умовах світового глобального розвитку: [Електронний ресурс] / Т. Місяць. – Режим доступу до статті: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ptmbo/2009_3/21.pdf

10. Мохамед А.Е. Інтеграційна сутність світової економіки: [Електронний ресурс] / А.Е. Мохамед. – Режим доступу до статті: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2010_2_2/Mochamed.pdf

11. Румянцев А.П. Міжнародна економіка: Підручник / А.П. Румянцев, Г.Н. Клименко, В.В. Рокоча; під ред. А.П. Румянцева. – К.: Знання – Прес, 2003. – 449 с.

12. Старостіна А.О. Економіка зарубіжних країн / А.О. Старостіна, А.О. Длігач, Н.В. Богомаз. – К.: Знання, 2009. – 456 с.

13. Терехов Є.М. Регіоналізація та глобалізація економічних світогосподарських відносин: [Електронний ресурс] / Є.М. Терехов. – Режим доступу до статті: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vlca_Ekon/2011_34/51.pdf

14. Філіпенко А.С. Світова економіка: підручник / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, О.І. Рогач. – К.: Либідь, 2007. – 640 с.

15. UnctadStat – Statistical database: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалу:

http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_referer=&sCS_ChosenLang=en

16. North American Free Trade Agreement (NAFTA)_Office of the United States trade Representative: Executive office of the president: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до веб-сайту: <http://www.ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/north-american-free-trade-agreement-nafta>

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
РЕГІОНУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

МОНОГРАФІЯ

Під загальною редакцією доктора економічних наук,
професора О.В. Булатової

Маріуполь
2014

УДК 332.1:009.12
ББК 65.050.22-57
Р 64

Науковий редактор: доктор економічних наук , професор, завідувач кафедри міжнародної економіки, проректор з наукової роботи Маріупольського державного університету МОН України **Олена Валеріївна Булатова**

Рецензенти:

Савельєв Є.В., доктор економічних наук , професор, завідувач кафедрою «Міжнародна економіка» Тернопільського національного економічного університету;

Орехова Т.В., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою «Міжнародний бізнес і прикладна економіка» Донецького національного університету.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Маріупольського державного університету
(протокол № 3 від 27.11. 2014 р.)*

Розвиток міжнародної конкурентоспроможності регіону в умовах глобальної інтеграції: монографія / під загальною редакцією О.В. Булатової; відповід. ред. О.А. Беззубченко.- Маріуполь, 2014. - 258 с.

У монографії висвітлено теоретико-методологічні основи визначення регіону в міжнародній економіці; визначено методичні засади оцінки конкурентоспроможності регіону; досліджено міжнародну конкурентоспроможність регіону з урахуванням галузевого аспекту; досліджено фінансову складову міжнародної конкурентоспроможності регіону. Запропоновано методику розрахунку інтегрального показника рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону. Визначено конкурентоспроможність регіонів світового господарства в умовах глобальної інтеграції.

УДК 332.1:009.12
ББК 65.050.22-57

© Колектив авторів, 2014
© МДУ, 2014

Наукове видання

О.В. Булатова (§ 1.1., §1.4, §1.6, § 1.7, §1.8, §2.4., §3.7), Н.В. Балабанова (§ 2.4, §3.1, § 5.2, §5.3.), О. А. Беззубченко (§2.1., §2.2., §2.3., §2.4, §2.5.), О.В. Захарова (§2,3., §2.4, §3.2, §3.3.), В.Ф. Лисак (§5.8., §5.9.), Т.В. Марена (§2.4., §2.6., § 4.1, §4.2, §4.3, §4.4., §4.5., §4.6.), Х.С. Мітюшкіна (§ 2.4, §3.4., §3.5., §3.6, §3.7, §5.4, §5.5.), Т.І. Ніколенко (§2.4., §5.6., §5.7.), К.В. Осипенко (§5.1.), Путятін Е.І. (§1.2.), Ю.І. Чентуков (§1.4., §3.7.), І.Ю. Чентуков (§1.3., § 1.5.).

**РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
РЕГІОНУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**
(українською та російською мовами)

МОНОГРАФІЯ

Головний редактор О.В. Булатова
Відповідальний редактор О.А. Беззубченко
Технічний редактор А.О. Смотрицький

Підписано до друку 27.11.2014 р.

Умов. друк арк. 19

Видавець МФ ТОВ «Друкарня "Новий світ"»

87510, м.Маріуполь, Красноякська, 2; тел.: (0629)41-35-13

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №1792 від 20.05.2004.